



پژوهشنامه فقهی ۹

دوفصلنامه علمی - تخصصی پژوهشنامه فقهی
سال پنجم، شماره اول، پاییز و زمستان ۱۳۹۵، پیاپی ۹
صاحب امتیاز: دانشگاه امام صادق (ع)
مدیر مسئول: دکتر حسین علی سعدی
سر دبیر: دکتر غلامرضا مصباحی مقدم
مدیر داخلی: حبیب حاجتمند

اعضای هیئت تحریریه (به ترتیب الفبا)

سید محمدرضا امام..... دانشیار دانشگاه تهران
محمدباقر باقری کنی..... استاد دانشگاه امام صادق (ع)
محمدجواد سلمان پور..... دانشیار دانشگاه شیراز
حسین علی سعدی..... دانشیار دانشگاه امام صادق (ع)
نصرالله شاملی..... استاد دانشگاه اصفهان
غلامرضا مصباحی مقدم..... دانشیار دانشگاه امام صادق (ع)
اصغراقا مهدوی..... دانشیار دانشگاه امام صادق (ع)
سید علی حسینی..... استادیار دانشگاه امام صادق (ع)
حسین ناصری مقدم..... استاد دانشگاه فردوسی مشهد
سید ابوالقاسم نقیبه..... دانشیار دانشگاه شهید مطهری

۱۸۴ صفحه / ۱۵۰۰۰۰ ریال

امور علمی و تحریریه: دانشکده الهیات، معارف اسلامی و ارشاد
تلفن: ۵-۸۸۰۹۴۰۰۱، داخلی ۳۷۴، نمابر: ۸۸۰۸۰۴۲۴
تهران، بزرگراه شهید چمران، پل مدیریت، دانشگاه امام صادق (ع)

Fiqh.journals.isu.ac.ir

Fiqh@isu.ac.ir

مدیریت امور فنی و چاپ: اداره کل پژوهش و نشر، اداره تولید و نشر آثار علمی،
تلفن: ۵-۸۸۰۹۴۰۰۱، داخلی ۵۲۸ - نمابر: ۸۸۰۹۴۹۱۵
E-mail: mag@isu.ac.ir

مدیریت توزیع و امور مشترکین: اداره توزیع و فروش
تلفن: ۵-۸۸۰۹۴۰۰۱، داخلی ۵۱۲ - نمابر: ۸۸۰۹۴۹۱۵

فهرست مطالب

- ۵ بررسی فقهی کاریکاتور با تکیه بر قاعده هتک حرمت مقدسات حسینعلی سعدی / صادق الهام
- ۳۳ واکاوی ضابطه شبهه از بین برنده مجازات در نزد متهم مسعود جهان دوست
- ۶۷ وضع حقوقی ربای معاملی در فقه امامیه و حقوق ایران احمدعلی قانع / سجاد امینی هرندی
- ۸۹ واکاوی ادله تکلیف کفار به فروعات در احکام شرعی میثم شعیب
- ۱۱۷ نگاهی به مفهوم و حکم فقهی تشبه به کفار محمدجواد فلاح یخدانی / محمدحسین علی پور انجایی
- ۱۴۷ حلول دیون در حقوق موضوعه ایران و فقه امامیه احسان محبوبی نیه
- ۱۷۵ کاربرد اشتراک
- ۱۷۷ چکیده انگلیسی مقالات

بررسی فقهی کاریکاتور با تکیه بر قاعده هتک حرمت مقدسات

حسینعلی سعدی*

تاریخ دریافت: ۹۴/۱۰/۰۳

صادق الهمام**

تاریخ پذیرش: ۹۵/۰۷/۲۰

چکیده

کاریکاتور در جهان امروز از هنرهای پذیرفته شده می باشد و یکی از بهترین راههای ارتباط جمعی است. این هنر دارای انواع متعددی چون کاریکاتور چهره یا سیاسی یا روزنامه‌ای و غیره می باشد. هدف از کاریکاتور را اغلب طنز همراه با ایجاد تفکر در مخاطب می دانند. زادگاه این هنر در مغرب زمین بوده و برخلاف ادعای برخی که قدمت آن را بیش از هزار سال می دانند، دارای قدمت چندانی نیست. از آنجاکه از ویژگی های این هنر عدم قید و مرز می باشد باید دید که در جامعه دینی که با محوریت ارزش ها و مقدسات شکل گرفته است امکان ترویج کاریکاتور بوده و یا مستلزم هتک حرمت مقدسات خواهد شد؟ آیا می توان آن را به کل محکوم به حرمت یا حلیت کرد یا باید بین انواع آن تفصیل قائل شد. برخی به دلایلی چون حرمت به تصویر موجود ذی روح و یا ایذاء مؤمن برای استنباط حرمت ترویج آن تمسک نموده اند که هر یک از این دلایل اخص یا اعم از مدعی می باشد. قاعده هتک حرمت مقدسات که از قواعد مورد قبول نزد فقها است می تواند مستند مهمی در حرمت ترویج این هنر آزاد در جامعه دینی که با چهارچوب ارزش ها استوار است، باشد. در این تحقیق سعی بر آن است که تا ابتدا مستندات این قاعده بررسی شود سپس به بررسی این موضوع که آیا کاریکاتور از مصادیق این قاعده می باشد یا خیر پرداخته شده است.

کلید واژه

کاریکاتور، هتک، مقدسات، عرف خاص، عرف عام.

Saadi@isu.ac.ir

* دانشیار گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی دانشگاه امام صادق (ع)

** استادیار گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی دانشگاه امام صادق (ع) - نویسنده مسئول

Elham.sadegh@gmail.com

واکاوی ضابطه شبهه از بین برنده مجازات در نزد متهم

اصغراقا مهدوی*

تاریخ دریافت: ۹۴/۰۹/۱۷

مسعود جهان دوست دالنجان**

تاریخ پذیرش: ۹۵/۰۵/۰۲

چکیده

به رغم اتفاق فقیهان در مورد تأثیر شبهه بر اسقاط مجازات، این نکته مورد اختلاف واقع شده است که ضابطه شبهه از بین برنده مجازات چیست؟ به عبارت دیگر در چه حالتی می توان گفت که مرتکب فعل حدی، دارای شبهه بوده است؟ تعدادی از فقیهان قائل اند به اینکه تنها در حالتی می توان مرتکب را دارای شبهه دانست که در هنگام فعل، یقین یا ظن معتبر به حلیت فعل داشته باشد. در مقابل عده ای دیگر، مطلق ظن را ضابطه شبهه دانسته اند و تعدادی دیگر پا را فراتر نهاده و وهم به حلیت فعل را نیز شبهه قلمداد نموده اند. آنچه در این خصوص جلب توجه می کند آن است که صاحبان این سه نظریه همگی به ادله مشترکی برای اثبات قول خود تمسک نموده اند و رمز اختلاف آن ها، برداشت های متفاوتی است که از این ادله داشته اند. نگارندگان معتقدند تمامی این ادله از ارائه یک ضابطه در مورد شبهه قاصر می باشند اما باین وجود، رجوع به اصول و قواعد اولیه در مسئله جایز نیست و از ادله دیگری می توان به این مهم دست پیدا نمود که مطلق ظن، ضابطه شبهه دارئه محسوب می شود.

واژگان کلیدی

شبهه، مجازات، متهم، جهل، قصور.

* دانشیار گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی دانشگاه امام صادق (ع) Amahdavy@yahoo.com

** دانشجوی دکتری فقه و مبانی حقوق اسلامی دانشگاه تهران - نویسنده مسئول

وضع حقوقی ربای معاملی در فقه امامیه و حقوق ایران

احمدعلی قانع*

تاریخ دریافت: ۹۴/۰۸/۰۴

سجاد امینی هرندی**

تاریخ پذیرش: ۹۵/۰۵/۱۸

چکیده

ربای معاملی به عنوان یکی از اقسام ربا، معاوضه مثلین با زیادی یکی از آنها، به شرط مکیل یا موزون بودن است که حرمت آن در دین اسلام مسلم و مورد پذیرش فقهای اسلام است. در این مقاله، هدف بررسی و تبیین حکم وضعی ربای معاملی و اعتبار این گونه معاملات به لحاظ صحت یا بطلان آن، در فقه امامیه و حقوق ایران می باشد که در مورد حکم وضعی این نوع معاملات، بین فقها و حقوقدانان اختلاف نظر وجود دارد، ولی وفق نظر مشهور باید بیان نمود که ربای معاملی در تمام عقود معاوضی اعم از عقد بیع، صلح و دیگر عقود معاوضی جریان دارد و مخصوص عقد بیع نیست و این امر در حقوق ایران نیز به تبع از نظر مشهور فقهای امامیه، در ماده ۵۹۵ قانون مجازات اسلامی ایران (بخش تعزیرات) مصوب ۱۳۷۵ مورد پذیرش قرار گرفته است. همچنین در رابطه با صحت یا بطلان ربای معاملی نیز، بین فقها و حقوقدانان اختلاف نظر وجود دارد و نظر اقوی در این زمینه بر بطلان اصل معامله و مقدار زیادت حاصله در آن می باشد.

واژگان کلیدی

ربای معاملی، صحت، بطلان، فقه امامیه، حقوق ایران.

4ghane@gmail.com

* دانشیار گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی دانشگاه امام صادق (ع)

** فارغ التحصیل کارشناس ارشد حقوق خصوصی دانشگاه امام صادق (ع) - نویسنده مسئول

Sajadahisu@gmail.com

واکاوی ادله تکلیف کفار به فروع احکام شرعی

میثم شعیب*

تاریخ دریافت: ۹۴/۱۲/۱۵

تاریخ پذیرش: ۹۵/۰۶/۱۴

چکیده

یکی از قواعد مهم فقه که ریشه در مباحث کلامی دارد، قاعده تکلیف کفار به فروع احکام شرعی است که از دیرباز مورد مذاقه فقیهان امامیه بوده است. نظر مشهور امامیه و اهل تسنن بر تکلیف کافران به فروع احکام همانند اصول بوده است. در پژوهش حاضر نگارندگان با بررسی ادله دو دیدگاه رایج به این نتیجه رسیده‌اند که یا ادله قائلان به عدم تکلیف کفار به فروع احکام از تقویت بیشتری برخوردار است و یا اینکه یک جمع میان این دو دیدگاه می‌توان انجام داد و اساساً نزاع آنها را یک نزاع صوری دانست و تکلیف کافران به فروع احکام، در عرض تکلیف آنها به اصول نیست بلکه در طول تکلیف به اصول است و عقاب آنها هم به خاطر عدم ایمان آنها خواهد شد.

واژگان کلیدی

قواعد فقه، تکلیف کفار، اشتراک احکام، کفار، احکام شرعی.

* دانشجوی دکتری فقه و مبانی حقوق اسلامی دانشگاه فردوسی مشهد

نگاهی به مفهوم و حکم فقهی تشبه به کفار

تاریخ دریافت: ۹۴/۰۹/۱۲

تاریخ پذیرش: ۹۵/۰۴/۲۸

محمدجواد فلاح یخدانی*

محمدحسین علی پور انجایی**

چکیده

با توجه به اینکه در کتب فقهی، تنها به بیان مصادیق وارده در روایات در زمینه تشبه به کفار اکتفا شده است و بحث مستوفایی پیرامون مفهوم، ضابطه، حکم فقهی و ادله آن نشده است؛ این مقاله جهت تکمیل نقصان این مطلب به رشته تحریر در آمده است. بدین منظور ابتدا تشبه معنا شده و سپس گفته شده است که قصد فاعل، در صدق عنوان تشبه به کفار شرط است. در ادامه برای رسیدن به حکم فقهی مطلق تشبه به کفار، با توجه به متفاوت بودن منابع فقهی، به بیان و تحلیل آیات، روایات و قاعده نفی سبیل پرداخته شده و بیان گردیده است در صورتی که پیروی و همانندی از کفار فقط برگرفته از کفر آن‌ها و شعائر آن‌ها باشد محکوم به حرمت است و اگر جزء شعائر آن‌ها نباشد گرچه مبعوض شارع است اما نمی‌توان حکم به حرمت نمود بلکه باید قائل به کراهت شد. بر این اساس اگر بر اثر گذشت زمان، مصداقی از اختصاص و شعار کفار خارج شود و فراگیر شود حکم حرمت از بین می‌رود زیرا موضوع حکم منتفی شده است.

واژگان کلیدی

تشبه به کفار، شعائر، نفی سبیل، حکم فقهی.

* دانشجوی کارشناسی ارشد فقه و مبانی حقوق اسلامی دانشگاه امام صادق (ع)

12mj.fallah@gmail.com

** دانشجوی دکتری فقه و مبانی حقوق اسلامی دانشگاه مازندران

Mh.anjay@gmail.com

حلول دیون در حقوق موضوعه ایران و فقه امامیه

احسان محبوبی نیه*

تاریخ دریافت: ۹۴/۱۰/۱۱

تاریخ پذیرش: ۹۵/۰۳/۲۶

چکیده

طبق نظر فقها و حقوقدانان با فوت و ورشکستگی، دیون اشخاص حال می‌شود. در باب حلول دیون میان فقها و حقوقدانان اختلافاتی وجود دارد. در مورد قلمرو حلول دیون، عده‌ای تمامی دیون و تعهدات را، چه این تعهدات قراردادی باشند و یا غیر قراردادی، در قاعده «حال شدن دیون مؤجل» جای داده و مشمول این قاعده (حال شدن دیون مؤجل متوفی و ورشکسته) دانسته‌اند. در حلول نسبی، تخفیفات مقتضیه موجب حلول می‌شود در حالی که در حلول مطلق، تخفیف و تنزیلی صورت نمی‌گیرد. بر همین اساس در باب حلول در بین قانون مدنی و تجارت تفاوتی نیست و در هر دو مبنا، حلول مطلق مورد پذیرش قرار گرفته است. این اختلاف ناشی از نگرش متفاوت فقها و علمای حقوق به معنا و مفهوم دین و تعهد می‌باشد. نظریه مختار در فقه امامیه آن است که احتمال تضييع حقوق دائن توسط وراث و نیز استناد به قاعده لاضرر در این زمینه قابلیت استناد ندارد؛ زیرا اولاً ضایع شدن اموال و ترکه به وسیله وارث جنبه احتمالی دارد و قابل اعتنا نمی‌باشد و لذا مفید علم است. ثانیاً همان احتمال - تضييع اموال - توسط خود مدیون و قبل از فوت نیز وجود دارد، زیرا اموال مدیون نیز وثیقه عمومی طلب بستانکاران است. لذا به صرف احتمال ضایع شدن اموال توسط ورثه نمی‌توان به استناد قاعده لاضرر و در دفاع از دائن حکم به حلول اجل داد. لذا طبق قاعده «لاجل قسط من الثمن»، طرف مقابل متوفی به عنوان متعهدله اجل، برای اخذ اجل از متعهد، بخشی از ثمن را هزینه نموده است و لذا عدم بقای اجل، محکوم به داراشدن بلاجهت است. پیشنهاد می‌شود که در حوزه حلول دیون نظریه عدم حلول دیون متوفی و ورشکسته پذیرفته شود که بر اساس آن وراث حقوق دائن را بدون جهت از بین نبرده و مشمول قاعده دارا شدن ناعادلانه نشوند. مبنای مورد پذیرش در فقه و حقوق ایران قابل استناد است.

واژگان کلیدی

دین، اجل، حلول دیون مؤجل، حلول نسبی، حلول مطلق.